

Kant

➤ A lei moral

Introdución histórica

O tema da lei moral é un dos principais pilares no campo da filosofía moral, e ninguén mellor personificou isto que o filósofo prusiano Immanuel Kant. Para poder entender a súa visión da lei moral, é necesario **contextualizar** histórica, social e culturalmente a súa obra.

Nacido en 1724 no seio dunha familia **pietista**, a influencia desta tradición relixiosa xogou un papel importante no desenvolvemento do seu pensamento. O pietismo, que enfatizaba a relación persoal e íntima con Deus, contribuíu a que Kant valorase **o individualismo e a autonomía persoal**. Isto pode ver reflectido no seu concepto de lei moral, que el consideraba algo interno, autónomo e autoimposto.

Na época de Kant, o **Iluminismo** estaba en pleno auxe. Este período, co seu lema "Atreverme a coñecer" (Sapere Aude), promoveu a **razón** como a fonte principal de autoridade e lexitimidade. Foi esta mentalidade ilustrada a que inspirou a Kant para buscar unha **fundamentación racional da moral**, en lugar de depender de autoridades externas como a relixión ou a tradición. É aquí onde nace a súa famosa máxima do "imperativo categórico", que propón a moral como unha obriga incondicional, absoluta e universalmente válida para todos os seres racionais.

No contexto socio-político, **Prusia** estaba a experimentar unha crecente centralización do poder e unha expansión da burocracia. A filosofía de Kant podería considerarse como unha resposta a este fenómeno, un intento de **salvagardar a liberdade individual nun mundo cada vez máis regulado**. A súa visión da lei moral, entendida como unha lei que cada individuo se impón a si mesmo, podería interpretarse como unha afirmación da liberdade e autonomía individual fronte á autoridade externa.

Ademais, é importante notar que Kant viviu nun período de grandes cambios científicos. O triunfo da **ciencia newtoniana**, coa súa **leis universais** e deterministas, influíu no pensamento kantiano. Ao igual que Newton buscaba leis universais que rexen os fenómenos físicos, Kant intentou descubrir as leis universais que rexen a moral.

Finalmente, é importante destacar que Kant tamén reflecte o **optimismo** ilustrado na capacidade da humanidade para progresar moralmente. Aínda que recoñecía a capacidade humana para o mal, tamén sostiña que os seres humanos poden e deben esforzarse por cumprir as demandas da razón e actuar moralmente. Este optimismo na posibilidade de mellora moral é unha característica definitoria da Ilustración.

Introdución conceptual

No ámbito da ética, Kant tivo varios precedentes filosóficos que influenciaron a súa obra, especialmente a partir da filosofía grega clásica, a filosofía medieval e a filosofía moderna.

De **Sócrates**, Kant herdou a idea de que **a moralidade se basea na razón** e non nas convencións sociais ou nas paixóns humanas. Esta é unha idea central na súa filosofía moral, onde a razón desempeña o papel principal na determinación do deber moral. De **Aristóteles**, Kant tomou a noción de que a **virtude** é un estado intermedio entre os extremos, aínda que se apartou da concepción aristotélica de que a virtude depende da felicidade.

Na época medieval, a filosofía de **Santo Tomé de Aquino** deixou unha marca significativa na obra de Kant. Aquino formulou a idea da lei natural, que sostén que a moralidade pode ser descuberta a través da razón humana. Aínda que Kant rexeitou a idea de que a moralidade se basea na vontade de Deus, como argumentaba Aquino, adoptou a noción de que a razón pode proporcionar unha base sólida para a moralidade.

Finalmente, a filosofía moderna tamén influenciou significativamente o pensamento de Kant, especialmente as obras de Descartes, Hume e Rousseau. De **Descartes**, Kant tomou a idea do cogito, ou a **existencia do eu pensante**. Kant usou esta noción para argumentar que cada individuo ten a capacidade de usar a súa razón para determinar a moralidade. De **Hume**, Kant herda a preocupación pola **dicotomía entre a razón e a paixón**, pero, a diferenza de Hume, Kant sostén que a razón debe dominar as nosas paixóns na moralidade. E de **Rousseau**, Kant toma a importancia da **liberdade e a autonomía** no ámbito moral.

A lei moral

A visión kantiana da lei moral basease nunha serie de conceptos clave, que inclúen o imperativo categórico, a autonomía, a dignidade humana e o reino dos fins. A súa filosofía moral, coñecida como **deontoloxía**, propón que a moralidade se basea no deber e na razón, en lugar de na consecuencia das accións ou no desexo de felicidade. Non obstante, o problema central que a le moral kantiana ven a resolver e o eterno problema da filosofía práctica: **a liberdade**.

O marco conceptual do pensamento kantiano sobre a lei moral enraíza na súa análise da relación entre a **liberdade e a causalidade**, un tema que Kant aborda na súa obra *A Crítica da Razón Práctica*. Kant defende que, no dominio dos fenómenos -o mundo tal como nos aparece-, todo está suxeito á lei causal da natureza, a cal implica unha relación determinista de causa e efecto. Non obstante, **se o ser humano se situase plenamente neste dominio fenoménico, a liberdade sería inconcibible**, deixando a moralidade sen base.

Así, Kant postula a existencia dun **dominio nouménico**, o mundo tal como é en si mesmo, fora da percepción sensorial e do coñecemento empírico. É neste dominio onde Kant **sitúa a liberdade humana**, e é a partir desta concepción que podemos entender a súa ética. Vemos, polo tanto, que se ben no ámbito do coñecemento a estética era o punto de partida, agora éo a independencia con respecto ao sensible. Só así se pode burlar o influxo da causalidade sobre a vontade do suxeito.

A idea de liberdade para Kant está intimamente ligada á **razón** e ao **deber** moral. É na súa obra *Fundamentación da Metafísica dos Costumes* onde Kant establece as bases da súa moral deontolóxica, isto é, baseada no deber.

Kant examina a moral e as éticas formuladas ata o momento, e percibe que estas non garanten a autonomía da vontade e, en consecuencia, a moralidade das accións. a tradición propuxo fundamentalmente **éticas materiais**, nas que a moralidade depende do contido ou fins das accións. Para Kant, a moralidade non depende do que queremos (os nosos desexos materiais), senón do que deberíamos querer (as nosas obrigas formais). Por exemplo, no cristianismo, a moralidade reside en cumprir o contido dos mandamentos, que se orientan cara ao fin da salvación. Se a salvación se consegue por outros medios, os mandamentos perderían a súa validez. Trátase, pois, dunha moral heterónoma, xa que a regra que segue a vontade é tomada do mundo e das consecuencias da nosa acción neste

Para Kant, a lei moral deb ser **autónoma** e a súa validez non depende das circunstancias empíricas nin dos desexos e intereses individuais, senón da razón pura. Dende esta premisa,

formula o concepto de imperativo categórico como faro que guía a súa ética, dando lugar a unha **ética formal** independente de contidos empíricos.

Un imperativo é unha regra ou mandato que prescribe unha determinada acción. Segundo Kant, os **imperativos** poden ser **hipotéticos** (prescreben unha acción como un medio para alcanzar un fin desexado) ou **categóricos** (prescreben unha acción como un deber, independentemente de calquera fin desexado). O **Imperativo Categórico** é a formulación principal da lei moral na filosofía de Kant. O imperativo categórico é un **mandato incondicional** que deriva da razón pura e que se aplica a todos os seres racionais. A súa formulación máis coñecida é: "Actúa só segundo a máxima mediante a cal podes querer ao mesmo tempo que se torne en lei universal". Isto lévanos ao concepto de deber.

O concepto de **deber** é fundamental para a filosofía moral de Kant. No contexto kantiano, o deber non é simplemente unha obriga imposta externamente, senón unha **demandada que emana da razón pura de cada individuo**. Así, o deber moral non é algo que nos é imposto desde fóra, senón algo que cada individuo, na súa liberdade e mediante a súa razón, determina para si mesmo, é dicir, é **autodeterminación da vontade**.

Para Kant, a moralidade non é unha cuestión de seguir os nosos desexos ou intereses, senón de actuar de acordo co que a razón nos indica que é moralmente correcto - isto é, de cumprir o noso deber. A ética de Kant é, neste sentido, deontolóxica, ou baseada no deber. O deber, na perspectiva kantiana, non está suxeito a condicións ou circunstancias variables. Non importa se a acción cumprida por deber nos trae beneficios ou nos causa dano, se é fácil ou difícil, agradable ou desagradable: se é noso deber, debemos facelo.

O concepto kantiano de deber está intimamente ligado ao seu concepto de **liberdade**. Para Kant, a liberdade non é a ausencia de restricións ou a capacidade de seguir os nosos desexos, senón a autonomía ou a capacidade de actuar de acordo coa lei moral. Ao cumprir o noso deber, non somos escravos das nosas paixóns ou das circunstancias externas, senón seres libres que actúan de acordo coa súa propia razón.

Kant tamén distingue entre accións que son realizadas **por deber** e accións que simplemente están **conformes co deber**. Unha acción realizada por deber é aquela que se fai porque a razón nos indica que é moralmente correcto, non importa se é do noso agrado ou se nos trae beneficio. Unha acción conforme ao deber, por outro lado, é aquela que coincide co que o deber prescribe, pero que pode estar motivada por intereses egoístas ou paixóns. Para Kant, só as accións realizadas por deber son verdadeiramente moralmente valiosas.

A lei moral, para Kant, é **autónoma e autoimposta**. É autónoma no sentido de que emana da propia razón do individuo, en lugar de ser imposta por forzas externas como a relixión ou a sociedade. É autoimposta no sentido de que cada individuo, ao exercer a súa razón, reconece a autoridade da lei moral e se obriga a obedecela. Esta é a noción de autonomía, que é central na filosofía kantiana. A autonomía, segundo Kant, é a fonte da dignidade humana, porque implica a capacidade de se autogobernar segundo a razón.

A lei moral, na visión kantiana, é **universal e incondicional**. É universal no sentido de que se aplica a todos os seres racionais, independentemente das súas circunstancias particulares. É incondicional no sentido de que non depende das nosas inclinacións ou desexos; debemos obedecela, independentemente de se queremos ou non. A lei moral, en definitiva, exige unha obediencia incondicional.

Finalmente, Kant concibe a moralidade como un "**reino dos fins**". Neste reino, todos os seres racionais son fins en si mesmos, que merecen respecto absoluto. **Cada un deles é un lexislador autónomo que contribúe a formar as leis universais do reino**. Neste sentido, a moralidade é unha empresa colectiva, na que todos participamos como iguais.

En resumo, a filosofía moral de Kant é unha visión profundamente racionalista e humanista da moralidade. Para el, a lei moral é unha expresión da razón, que é autónoma e universal, e que demanda respecto absoluto por cada ser humano. Aínda que esta visión presenta varios desafíos, especialmente en relación coa súa natureza abstracta e a súa demanda de adhesión incondicional, proporciona un marco sólido e coherente para a reflexión moral.

Ademais, a ética de Kant implica un firme **rexeitamento do relativismo moral**. Dado que a lei moral é universal e incondicional, non pode ser alterada ou anulada por normas culturais, costumes locais ou desexos individuais. Isto ofrece unha resposta firme ao problema do relativismo, aínda que tamén plantea cuestións sobre a capacidade de adaptación da lei moral a circunstancias complexas e cambiantes.

Unha cuestión clave na filosofía moral de Kant é a **relación entre a moralidade e a felicidade**. Kant sostén que a moralidade non pode basarse no desexo de felicidade, porque isto condicionaría a lei moral a un desexo subxectivo e variable. En lugar diso, argumenta que a moralidade e a felicidade son dous fins distintos que o ser humano debe perseguir. Isto conduciu Kant a desenvolver a súa doutrina do "máximo ben", segundo a cal a moralidade e a felicidade finalmente coinciden nun mundo ideal.

A ética kantiana tamén ten implicacións importantes para a filosofía do dereito e a política. A súa énfase na **dignidade humana** e na autonomía proporciona unha base sólida para os dereitos humanos e a democracia. A súa visión do "reino dos fins" serve como un modelo para unha comunidade política na que todos os membros son tratados como fins en si mesmos e participan na formación das leis.

Finalmente, é importante salientar que, a pesar da súa complexidade e abstractividade, a filosofía moral de Kant ofrece unha visión profundamente **esperanzadora** da condición humana. Segundo Kant, a humanidade non está condenada ao egoísmo ou á amoralidade, senón que é capaz de se autogobernar segundo a razón e de tratar aos demais con respecto absoluto. Esta é, en última instancia, a promesa da lei moral segundo Kant: unha guía para unha vida digna e moral.

Repercusións

O impacto da filosofía moral de Kant foi monumental tanto na filosofía como en varios outros campos do saber humano. Ao propor unha perspectiva que sitúa a razón e a autonomía no centro da ética, Kant estableceu un novo marco de referencia para o debate moral e político. A súa idea de que os seres humanos son fins en si mesmos, e non meros medios para fins externos, converteuse nunha pedra angular do pensamento sobre os dereitos humanos e a democracia.

O imperativo categórico de Kant influiu en numerosas teorías éticas e políticas posteriores. Por exemplo, a teoría da xusticia de **John Rawls**, unha das máis influentes do século XX, bebe claramente da filosofía kantiana ao propor a idea do "**velo da ignorancia**" como unha maneira de garantir a equidade na sociedade.

Ademais, a ética deontolóxica de Kant opúxose ao utilitarismo que se estaba a desenvolver na mesma época, que sostén que a moralidade de unha acción depende das súas consecuencias. A tensión entre estes dous enfoques - a moralidade baseada no deber (deontoloxía) e a moralidade baseada nas consecuencias (utilitarismo) - segue sendo unha característica central da filosofía moral contemporánea.

Non obstante, a filosofía moral de Kant tamén foi obxecto de importantes **críticas**. Unha das principais é a súa aparente **rixidez e inflexibilidade**. Ao afirmar que a lei moral é incondicional e universal, Kant parece excluír a posibilidade de excepcións ou de tomar en consideración as

circunstancias particulares. Isto pode levar a dilemas morais insolúbeis e a conclusións contraintuitivas.

Outra crítica común é a súa **abstracción e a súa falta de orientación práctica**. A lei moral, segundo Kant, é un produto da razón pura, non da experiencia ou da emoción. Pero isto pode facer que sexa difícil aplicar na práctica e que pareza distante das realidades emocionais e sociais da vida humana.

Alén diso, tamén se criticou a Kant por presupor unha **concepción individualista e racionalista do ser humano**. A súa filosofía parece supor que todos os individuos son seres racionais autónomos que poden deducir e seguir a lei moral por si mesmos. Isto pode ignorar as diferencias de capacidade, educación e contexto social, e pode subestimar a importancia dos sentimentos, as relacións e a comunidade na vida moral.

Finalmente, a pesar destas críticas, é indubidable que a filosofía moral de Kant deixou unha marca profunda na historia do pensamento. A súa visión de que a razón é a fonte da moralidade, que a liberdade é a realización da lei moral, e que cada ser humano é un fin en si mesmo, segue sendo unha poderosa fonte de inspiración e un desafío permanente para o pensamento moral e político.